

BUITEN

9e JAARGANG N°. 44

ZATERDAG 30 OCTOBER 1915.

Foto C. Steenbergh.

AMSTERDAMSCHÉ TORENS. DE TOREN DER ZUIDERKERK.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES

INHOUD:

DE BLAUWE MUUR, UIT HET ENGELSCHE VAN RICHARD WASHBURN CHILD (13)	BLZ. 518
KRUISJES ALS HANDTEKENING, DOOR F. W. DRIJVER.	„ 519
INKEER, (GEDICHT), DOOR J. VAN ROSSEM	„ 519
oud-Poelgeest, (slot), door Mr. A. Loosjes, geïllustreerd	BLZ. 520—525
HET ZWALUWENNEST, DOOR H. E. KUYLMAN.	BLZ. 521
WESPENBESTRIJDING, DOOR G.	„ 522
DE HEILIGE PILLENDRAAIER, DOOR J. H. FABRE, (VERT. DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS), GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 522—526
AMSTERDAMSCHES TORENS, (VERVOLG), DOOR S. KALFF GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 517 EN 527
JEF DENIJN, (MET PORTRET), DOOR A. L.	BLZ. 528

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een avertereeder doet.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

DE BLAUWE MUUR.

Uit het Engelsch van

(13) RICHARD WASHBURN CHILD.
(Geautoriseerde vertaling).

TWEEDE BOEK.

DE AUTOMATISCHE SHEIK.

VI. DE RONDSLUIPENDE GEDAANTE VERTOONT ZICH WEDER.

OOK meende ik teekenen te ontwaren dat Juliana zich heel langzaam van mij terugtrok. Het begin dezer verandering heb ik altijd toegeschreven aan dezen morgen waarop zij alleen ging rijden. En toch, als ik een spoor van haar ouden guitigen glimlach op haar gezicht wilde terugtooveren, behoefde ik haar slechts te ondervragen naar de oorzaak van dat ongeluk.

„Ik heb het paard beloofd dat nooit te vertellen”, placht zij dan te zeggen, terwijl zij haar vinger op haar roode lippen legde. En ik heb nooit kunnen uitmaken of zij, speelsch, de een of andere kleine dwaasheid of onhandigheid verborg achter haar lucht-hartige wijze van doen.

In elk geval was het duidelijk, dat er iets vreeslijks tusschen ons gekomen was. Na eenige maanden bevond ik, dat ik dit als een bestaand feit onder de oogen zou moeten zien. Er werd van 's morgens tot 's avonds weinig tusschen ons gesproken. Als het sluitingsuur van mijn kantoor daar was, ging ik nu niet langer naar huis met een blij gevoel van verwachting, dat mij vroeger altijd had toegeleken wel nooit te zullen verdwijnen. In plaats daarvan voelde ik diep in mijzelf weerzin om een huis te betreden waarin sympathie en het elkaar-begrijpen van dag tot dag minder werden. Ik begon een hevigen aandrang te voelen, van haar een volledige uitleg te eischen omtrent alles wat voor mij verborgen was gehouden, en deze verzoeking om mijn gelofte te verbreken werd steeds sterker, toen ik, na haar bij verschillende gelegenheden gevraagd te hebben waar zij op dit of dat uur geweest was, bevond, dat zij mij ontwijkend antwoordde.

Eindelijk bleek het mij overtuigend, dat ik mij niet vergist had in mijn steeds sterker wordenden argwaan dat er iets niet in den haak was. Op zekeren avond, terwijl zij voor mijn stoel stond, barstte zij in tranen uit, en, op haar knieën vallende, vatte zij mijn handen en drukte ze tegen naar hals, wangen, en voorhoofd. „Zul je me blijven liefhebben wat er ook gebeurt?” riep zij wanhopig uit. „Zeg dat je het zult! Zeg dat je het zult!”

„Dat weet je wel”, zeide ik.

Blijkbaar was dit wel het verkeerdste antwoord dat ik had kunnen geven, want het veroorzaakte haar de grootste pijn.

„Ik wou dat je dit niet gezegd hadt”, riep zij uit, met een wanhopigen blik. „Het is juist je goerdheid die het meeste kwetst. Zie je dan niet hoe 'n troost het voor een vrouw is als haar man wreed voor haar is — haar slaat — haar uitscheldt!”

Ik deinsde verbaasd een schrede terug.

„Houd op!” zeide ik, met het eerste vertoon van streng gezag sedert ik haar had leeren kennen. „Het wordt tijd, dat jij, die zoo durft te spreken, eens vertelt”

„Nee, nee!” riep zij uit. „Vergeet om godswil je belofte niet, want dan zijn we verloren — dan ben ik verloren”.

Zij sprong op en van mij weg, en met haar bloote armen kruislings over haar gelaat, en met haar handen over haar ooren om alle geluid buiten te sluiten, liep zij het vertrek uit.

Dit, meneer, is nu zeven weken geleden, en op verscheidene achtereenvolgende dagen zat zij mij maar aldoor aan te kijken, totdat ik, haar oogen op mij gevestigd voelend, opkeek, en zag hoe haar gezicht ingevallen was als door een afmattenden tijd van slapeloosheid. In zulke oogeblikken leek het mij, dat zij trachtte mij iets te doen begrijpen, zooals een trouwe hond soms ook door het verwachende in zijn blik, de aanhankelijkheid of het smeeken van zijn schitterende oogen zijn gedachten tracht mede te deelen. Wat zou ik nu niet willen geven als ik haar toen had kunnen verstaan!

Binnen een week tijds begon zij eerst vaag te doelen op en kwam toen voor den dag met het plan, dat ik, tot wanhoop gedreven door het dreigende ineenstorten van ons geluk, dwaas genoeg was aan te nemen zonder de straf te voorzien, die ik zou moeten ondergaan voor het voor de tweede maal geven van mijn woord van eer. Ik geloof dat Juliana dien morgen meer de oude was dan zij in weken geweest was. Haar vertrekken, hoewel afgescheiden van de mijne, zijn met de mijne verbonden door middel van een nauwe deur. Ik had mij gekleed voor het ontbijt, — dat wij niet in onze kamer laten opdienen, volgens de verwijfde nieuwerwetsche gewoonte — en was toen naar haar toegegaan, met de gedachte, dat wat het ook was dat zij leed of vreesde, het mijn plicht was haar zoo goed mogelijk te helpen. Ik had mij voorgenomen opgewekt te zijn, en meegaand en zoo onderhoudend mogelijk.

Zij zat op den rand van haar bed toen ik binnentrad. De blankheid van het linnen en het bleek-blauwe van haar peignoir deed haar fijne kleurtje nog meer uitkomen. Ik was zoo blij over deze aanduiding van terugkeerende gezondheid, dat ik mijn mond reeds opende om mijn bewondering uit te drukken.

Zij was mij echter voor.

„Je vindt mij vanmorgen aantrekkelijk”, zeide zij met een droevig glimlachje. „Daar ben ik blij om. Ik wou dat ik altijd aantrekkelijk voor je bleef. Ik bedoel mijn schouders, mijn armen, mijn handen — dat ik geen rimpels had”.

„Ik zou je nu nog liefhebben, al nam je de gedaante aan van een Chineesch draak”, zeide ik ernstig, of van den Sheik van Baalbec”.

Nu was het een feit, dat ik den automaat zoo goed als vergeten was. Blijkbaar was dit met haar ook het geval, want eerst kwam er een niet-begrijpende uitdrukking op haar gelaat, en toen glimlachte zij naar mij op met iets van haar oude behaagzucht.

„Je bent vanmorgen in een verliefde stemming”, zeide zij op vroolijken toon. En toch leek het mij toe alsof er een spoor van gretigheid in doorklonk, die listiglijk aanstuurde op een verborgen doel.

„Ik wou je vragen om weg te gaan, Jerry”, ging zij aarzelend voort, doch nog steeds glimlachend.

„Weggaan? Wanneer? Waarvoor?” riep ik uit.

„Toe, ga weg, om mijnentwil”, antwoordde zij, terwijl zij zich oprichtte, haar hoofd ophief, en mij flink in de oogen keek met iets van haar oude geestkracht. „Je kunt zoolang in een hotel je intrek nemen. Je kunt zeggen dat dit noodzakelijk is voor je zaken. Of dat ik voor een tijdje uit logeeren ben”.

Zij moet den blos van kwaadheid op mijn gezicht gezien hebben, want zij hief haar hand op.

„Nee, niet kwaad worden!” smeekte zij. „Ik weet heel goed hoe onredelijk mijn verzoek misschien lijkt. Maar als ik eenige dankbaarheid of respect of liefde van je verdiend heb, geef me dan wat ik vraag, en geef het me blindelings — zonder verder vragen”.

Haar oogen hielden de mijne geboeid, terwijl zij dit zeide, en ik wist dat zij haar betoovering over mij geworpen had.

„En wat denk jij in die drie weken te doen?” vroeg ik ruw.

„Ik zal hier in huis blijven”, antwoordde zij, met kleine tusschenpoozen tusschen de woorden. „Margaret blijft ook hier. De overige dienstboden zal ik wegsturen. Maar hiervan moet ik zeker zijn — je moogt me hier in drie weken niet komen opzoeken. God alleen weet wat er gebeuren zou als je dat deed”.

„Je bent uitzinnig!” riep ik uit, haar ronde pols omvattend. „Dus dat hing ons boven het hoofd”.

Zij schudde het hoofd.

„Nog erger”, zeide zij.

En toen, als om mij gerust te stellen, dat zij niet uitzinnig was, riep zij de maanden die achter ons lagen weder in het geheugen, en beschreef, zooals ik het niet zou gekund hebben, de verandering in ons huis en leven en in onszelf.

„Het is voor jou!” barstte zij eindelijk los, alsof zij zich niet langer kalm kon houden. „Voor jou en voor onze toekomst smee ik je te doen wat ik je vraag”.

„Zeg me dit”, zeide ik, schrikkend toen ik haar zoo zag beven, „is er iets tot je gekomen uit het verleden?”

„Ja”, zeide zij, achter haar tastend naar den muur. „Vraag niet verder. Het is uit het verre, verre verleden. Beloof mij in den naam van al wat goed is, dat je doen zult wat ik vraag”.

„En dan?” zeide ik.

„Kom bij mij terug. Je zult me — hier vinden”.

Ik boog het hoofd.

„Op je eerewoord”, beval ze.

„Op mijn eerewoord”, zeide ik, en wendde mij af.

Nauwelijks had ik dit echter gedaan, of ik voelde haar armen zich om mij strengelen. Dicht tegen mij aangedrukt, langs mijn vingers, mijn mouwen en pols strijkend, terwijl haar lichaam schokte van het snikken, overdekte zij mij met liefkoozingen, als iemand die bezig is voor eeuwig afscheid te nemen.

„Je verkeert toch niet in doodsgevaar!” riep ik uit, haar op armlengte van mij afhoudend.

„Nee, dat kan ik niet gelooven”, zeide zij bedaard. „Zooals ik nu ben, zal ik zijn als je terugkomt”.

Met deze woorden duwde zij mij zachtjes de kamer uit; en even daarna stond ik te staren naar het breede, witte paneel van een gesloten deur. Ik bleef daar een oogenblik staan, als het ware verdoofd, ging toen naar mijn kamer en pakte eigenhandig een groot valies, en maakte mij gereed om te doen wat zij mij verzocht had.

Eerst toen ik eenigen tijd over mijn belofte had nagedacht, ging ik weder naar haar toe om met haar te spreken. Ik klopte aan. Er volgde geen antwoord. Ik probeerde den klink van de deur op te lichten. De deur was op slot.

Zonder te ontbijten en met een vreemden strijd tusschen mijn vertrouwen in mijn vrouw en de herinnering aan de dingen die ik, sedert ik haar heb leeren kennen, ondervonden had, verliet ik het huis, en ik heb den drempel ervan niet weder overschreden, hoewel het morgen reeds veertien dagen is sedert ik het verliet.

Verwondert het u nog, meneer, dat ik al de kwellingen doorstaan heb, die de angst kan uitdenken of de verbeelding voor ons oog kan ontvouwen? Ik had al deze vage angsten zoo goed mogelijk onderdrukt. Overdag, als ik mij op mijn werk op mijn kantoor wierp, heb ik mijn brein nu en dan kunnen sluiten voor het telkens weder opdringen van de dingen, die ik u hedenavond verteld heb, maar 's avonds en 's nachts ben ik ten prooi aan mijn eigen gedachten. Zes dagen lang, niettegenstaande mijn overdreven vrees voor schandaal, heb ik als een geest voor mijn eigen huis rondgeslopen, mij achter boomen verbergend, en mijn eigen deur bewakend als een detective van een tientje per dag. Terwijl ik aldoo den politieagent die mij zou hebben herkend, heb moeten ontwijken, heb ik mijn oogen uren achtereen gevestigd gehouden op het schemerige licht dat soms in mijn vrouw's kamer schijnt, en als ik een schaduw van iemand achter het neergelaten gordijn af en aan zag gaan, voelde ik mijn hart in mijn keel kloppen, en kon ik mij nauwelijks weerhouden door de nachtelijke stilte luid „Juliana, Juliana!” te roepen.

Voor ik mijn verhaal besluit, moet ik u nog een ding vertellen. Tot nu toe was ik van meening geweest, dat de crisis, die tot haar gekomen was, onafhankelijk was van eenig andere persoonlijkheid dan de hare en de mijne. Doch hierin vergiste ik mij. Niet langer in staat werkeloos te blijven, en ook doordat het mij-aldor moeten-inhouden mij wanhopig had gemaakt, belde ik vanavond mijn huis per telefoon op, doch kreeg geen antwoord. Plotseling kreeg ik het gevoel dat mijn vrouw in gevaar verkeerde en mij riep, en dit gevoel was zoo sterk, dat, indien ik in dergelijke dingen geloofde, ik er mij van verzekerd zou hebben gevoeld, dat de boodschap tot mij kwam over de onzichtbare lijnen onzer liefde voor elkaar, zooals een telegram over draden.

Ik verliet haastig het hotel en sloeg het pad in, dat ik ook steeds genomen had in de heerlijke Juni-dagen toen ik haar bij het Monument ontmoet had. U weet welk een weer het in de laatste dagen geweest is. Toen ik dus den boomenrand tegenover mijn huis bereikte, achtte ik het nauwelijks nodig mij te verbergen achter de heesters; de booglampen wierpen de op en neer dansende schaduwen van boomtakken op het plaveisel, de aansuizende wind maakte naderende voetstappen onhoorbaar en de straat was verlaten, naar mij dacht, behalve dan door de wolken van rondwarrelend stof, die de stad verder in werden geblazen, als evenzoo vele reusachtige, spookachtige voetgangers. Ik zag dat er een duister licht scheen door haar gordijnen en dat het huis een toonbeeld was van vrede, en het vermoeden wekte dat binnen die muren geluk, en de kalme huiselijkheid van een vreedzame familie woonden. Zoo bedriegt ons het uitzicht der huizen!

Op hetzelfde oogenblik dat deze gedachte in mij opkwam, zag ik van waar ik stond, in de schaduw van een wijdvertakten eik, die zijn bladeren nog niet had laten vallen, dat ik niet de eenige was die het licht achter de gordijnen stond te bespieden. Op nog geen honderd voet afstand van mij stond een gedaante, die van achter een paal der electriche geleiding naar het huis stond te gluren. Zij droeg, naar ik dacht, een pet met een neergeslagen klep, en haar hoofd deinde heen en weer op haar magere, gebogen, lenige lichaam. Nu en dan echter staakte zij deze zonderlinge beweging om op te kijken naar de vensters. Men zou gezegd hebben dat dit wezen niet zoozeer een mensch als wel een aap was.

Ik ben geen lafaard. „Hier”, dacht ik, „is tenminste iets tastbaars! Ik breek mijn eerewoord aan Juliana niet als ik dezen kwant, wie of wat hij dan ook zijn mag, grijp, en hem dwing mij

te zeggen wat voor een rol hij in de kwestie speelt”. Ik ging onmiddellijk op hem af, doch hij zag mij reeds, nog voor ik twee pas gedaan had. Uit mijn houding en de plaats waar ik mij verborgen had, begreep hij vermoedelijk dadelijk, dat ik hem bespied had, want terwijl hij zich met een snelle beweging omkeerde, verdween hij in de struiken en coniferen achter zich. Er is geen twijfel aan dat het wezen zoo bang was als een haas; de eenige, lichte kreet, dien het slaakte, was geen gil. Ge zoudt het piepen hebben kunnen noemen. In een oogwenk schoot ik hem na, en baande mij met geweld een weg door de takken waartusschen hij, met slangachtige kronkelingen, juist verdwenen was. Een oogenblik later kwam ik weder uit op het gazon, en de man was verdwenen.

Ik wist zeer goed, dat hij zich verborg, waarschijnlijk plat op den grond liggend, tusschen de coniferen. Een ander maal, als het een kalme avond was geweest, zouden zijne bewegingen of zelfs zijn ademen mij verraden hebben waar hij lag, doch nu maakten de wind en het ritselen der dorre bladeren het noodzakelijk, mijn oogen te gebruiken bij het zoeken. Daarom ging ik door de struiken terug, en trapte met mijn voet naar donkere schaduwen, terwijl mijn hart in mijn keel bonsde van de opwinding der jacht. Toen ik de straat weder bereikte, keek ik op naar mijn huis, en daar, bij de voordeur, zag ik een reet van de deur wijder worden, en de gedaante van een man de stoep afkomen. De gedaante stak de straat over, en toen zij het park was ingegaan, volgde ik haar. Ge weet wat er verder gebeurde; deze tweede gedaante waart u.

En nu vraag ik u, dokter, als mensch tegenover mensch — om Godswil, vertel me wat u weet!”

(Wordt vervolgd).

■ Kruisje als Handtekening.

Dank zij het onderwijs en de leerplichtwet is het aantal dergenen, die, als zij hun handtekening onder een stuk hebben te plaatsen, eenvoudig een \times teekenen, omdat zij zelfs niet leerden hun naam te schrijven, in onzen tijd gering, in tegenstelling met voorheen, toen menigeen zich genoodzaakt zag tot dit hulpmiddel zijn toevlucht te nemen.

Hoe is men er toe gekomen den analphabeten toe te staan een kruisje als handtekening te zetten?

De oorzaak van dit gebruik ligt eeuwen achter ons. Die wel eens een oude kerk bezocht en o. a. zijn aandacht aan de eveneens oude grafzerken schonk, zal opgemerkt hebben hoe er kleine rechthoekige figuren in gehouwen staan, in schier eindelooze schakering.

Gewoonlijk noemt men deze teekens „huismerken”, die wij niet zelden in familiewapens terugvinden. Zij vertoonen veel overeenkomst met de oude runen, al geldt ook hier het bekende: „meer gelijk dan eigen”. In den ouden tijd trad bij de Germaansche volksstammen dit „merk” in de plaats van den naam en deed dus toen dienst als persoonlijk onderscheidingssteeken. Dat dit gebruik reeds van zeer oude dagtekening is, kan o. a. blijken uit het feit, dat, bij de ontgraving van een Hunnebed, in Holstein, op een der sluitstenen een dergelijk merk ontdekt werd, bestaande in een 4 — merken in den vorm van dit cijfer, gewoon of omgekeerd geschreven, schijnen steeds zeer gewild te zijn geweest — met eenige streepjes er naast.

Dat, nog eens, zoo'n merk den naam verving, blijkt b.v. uit oude wetten, die bepalen, dat ieder veebezitter verplicht is zijn beesten van dit teeken te voorzien, gelijk eveneens de poorters hun goederen op deze wijze merkten, ten einde de tol-vrijheden te genieten, die aan de stad hunner inwoning verleend waren. In laatstgenoemd geval deden deze teekens dus dienst als handelsmerk.

Deze huismerken komen inzonderheid voor in de wapens van burgerlijke geslachten. Ter Gouw deelt ons, ten bewijze hiervan, in zijn „Studiën over Wapen- en Zegelkunde”, mede dat de Deensche Professor C. F. Allen, sprekende over Sigbrit, de moeder van „Duveke”, de geliefde van Christiaan II, zegt: „Zij heeft tot geen adellijk of aanzienlijk geslacht behoord, want zij zegelde met een eenvoudig merk.”

Het kruisje, dat nog bij sommigen de handtekening moet vervangen, is te beschouwen als een overblijfsel van de oude huismerken.

F. W. DRIJVER.

INKEER.

Wanneer hij die de bergen heeft bestegen
 Waar 't eenzaam is, wyl geen hem volgen kon,
 In 't al-omlaaiend licht der felle zon
 De waarden van zijn leven zal gaan wegen,

En voor den rechterstoel van 't eigen hart
 — Geen ander rechter duldend dan zichzelf —
 Uit diepste diepten opwaarts zal gaan delven
 Wat de uren brachten aan geluk en smart.

Dan voelt hij plots de schrijning van zijn wonden,
 En hoe hij waan voor waarheid nemen dorst;
 En onder 't wicht van schier vergeten zonden
 Buigt hij het hoofd en slaat zich op de borst.

J. VAN ROSSEM.

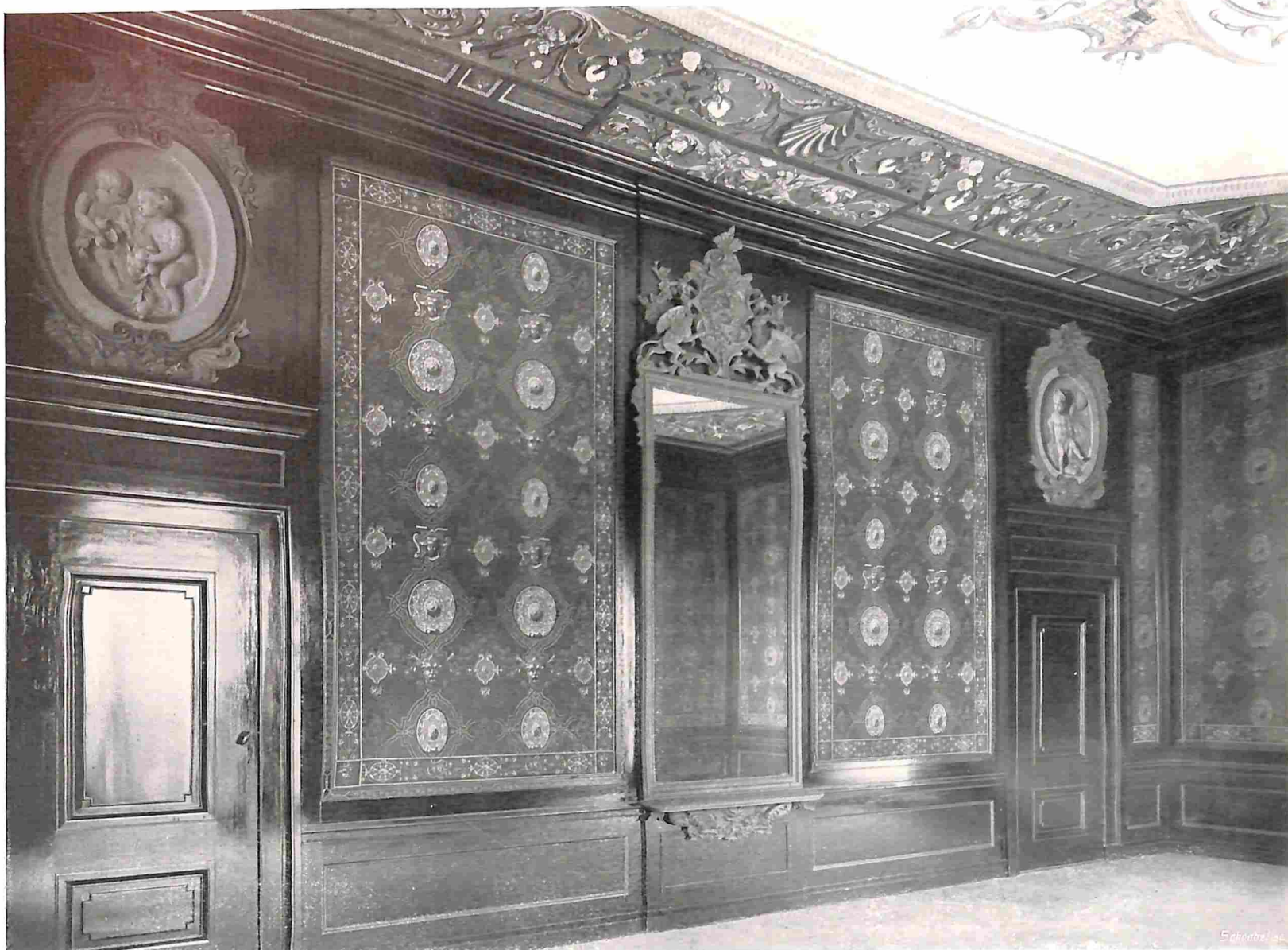

Foto C. Steenberghe.

OUD-POEIGEEST. WAND VAN DE EETZAAL OF DRAKENKAMER.

OUD-POELGEEST.

(Slot.)

EVENALS naar Leiden, leiden ook vele wegen naar Poelgeest, waar van de poelen, waaraan 't huis zijn naam ontleend heeft, weinig meer te zien is: de trekvaart Haarlem—Leiden zorgde voor een goede afwatering. De weg langs de Haarlemmer trekvaart voert in nauwelijks een kwartier u van de Sleutelstad er heen en biedt een mooi gezicht op de achterzijde van het huis, dat met zijn beide torentjes niet zonder fierheid tusschen het groen geboomte uit komt gluren; de laantjes, die van de andere zijde van den Rijnsburger weg er heen voeren, waarin des avonds door een misverstand, uit naam van Oud-Poelgeest ontstaan, de spes patriae de schoone Aleid meent te moeten huldigen, door er „jongelingsdwaasheden” te bedrijven, 1) zijn op zichzelf ongemeen aantrekkelijk, met hun omzooming van wilgen en hakhout, dat beschutting biedt, meestal zonder 't uitzicht op Oegstgeest's en Poelgeest's geboomte, waartusschen de weiden te pralen liggen, te belemmeren.

Aan deze en aan de noordelijke zijde loopt langs de buitenplaats een statige populierenlaan, die door den hevigen storm van September 1911 helaas wel wat geleden heeft. Aan de westelijke zijde staat het deftige toegangshek, waarvan vooral de fraai gesneden saterkoppen op de kannen, die de steenen pilaren bekronen, opmerking verdienen, en daarachter voert de oprijlaan recht naar het kasteel, dat aan deze zijde niet door water omringd is. Ongeveer honderd jaar geleden, vermoedelijk tusschen 1814 en 1822, liet de toenmalige eigenaar, Mr. Alexander baron van Rhemen van Rhemenschuyzen, in een oogenblik van verdwazing de gracht aan deze zijde dempen en de ophaalbrug er over sloopen. Ook is hij het waarschijnlijk geweest, die de — volgens bestaande teekeningen — onaanzienlijke poort tusschen twee vierkante torens heeft laten afbreken, die toegang gaf tot het voorplein en welker muren uitkwamen bij het nog bestaande tuinmanshuisje en een thans verdwenen woning van gelijk uiterlijk aan de andere zijde.

Het huis ziet er aan deze zijde zeer eenvoudig uit (zie de afb.

1) Dat het misverstand vrij algemeen is, blijkt wel uit het merkwaardige feit, dat een laantje bij den Rijnsburgerweg onder Oegstgeest in den volksmond „moordenaarslaantje” wordt genoemd, naar de moordenaars, die Aleid kwamen vermoorden!!

op bladz. 511 van het vorige nummer), vooral de uitspringende zijvleugels, waarin iedere verdieping slechts één raam vertoont, doen eenigszins koud aan, een kille indruk, die versterkt wordt door de te groote glasschijven, die de plaats der gezelliger kleine ruitjes hebben vervangen. De omlijsting van deur en raam daarboven in het middenstuk van den middengevel — dagteekenend van 1866 — welke boven het dak wordt voortgezet en een wijzerplaat van een (stilstaand) uurwerk omgeeft, is niet bij machte, dien indruk geheel weg te nemen. Zonderling doen bij deze soberheid de boven het dak uitstekende peervormige spitsen van de torentjes aan de achterzijde, die evenals de achthoekige schoorsteenen en het dak met de spitsoverkapte dakvensters eerst van een halve eeuw geleden dagteekenen. De eerste, ofschoon dan weinig bij de rest passende, ontnemen het huis aan de achterzijde, waar 't nog uit 't water oprijst, veel van zijn kille soberheid, geven er een luchtige, zwierige statigheid aan.

Maar laat ik naar de voorzijde terugkeeren. Een trap van acht treden leidt naar de deur, waarboven het wapen van Poelgeest (blauw met een gouden dwarsbalk, het blauw beladen met twee zilveren leeuwenkoppen boven den balk en een er onder); het alliantie-wapen Willink-Willink, op een blauw veld een rechtop geplaatste bladerlooze eikentak waaraan drie gouden eikels aan de bovenzijde, siert den gevel boven het middenraam der bovenverdieping.

Als we de deur binnengetreden zijn, staan we in een hal, waaromheen de verschillende vertrekken zijn gebouwd. Van deze vertrekken verdient vooral vermelding de groote zaal met zijn vier vensters oorspronkelijk rood zijden behang, dat tot rose is verkleurd, en schoorsteenmantels vestigen de overtuiging, dat een smaakvolle aankleding van dezen thans ledigen salon hem tot een van het huis, tusschen de boomen van het park door, een mooi uitzicht heeft op groene weilanden, en een gedeelte — niet het mooiste — van Leiden's silhouet met eenige torens en fabriekspijpen.

In den noordoostelijken hoek van het gebouw is de eetzaal; de afbeeldingen op deze bladzijden geplaatst, toonen hoe fraai deze

kamer zou kunnen zijn, als de bonte kleuren, voornamelijk van het plafond en het verdere schilderwerk, niet veel genot vergalden en het zelfs moeilijk maakten de zeer mooie witjes boven deuren en schoorsteenmantel met hun sierlijk gesneden omlijsting, en de roodmarmere schoorsteenmantel, rustend op griffioen-figuren met zijn gevleugelde sfinxen en de stemmige klok, die er een deel van uitmaakt, te genieten. Toch is die schoorsteenmantel wel zeer mooi, nog mooier, ja, het allermooist misschien uit geheel het huis, is het witje er boven. De afbeelding op deze bladzijde geeft het duidelijk te zien, het mollige bacchantje met den tyrsus-staf en heel vaagjes daarachter een cupidootje, zijn pijlen scherp, waarbij het omgevallen glas op den voorgrond alleen een ietwat te realistischen indruk maakt. Overal in de eetzaal, in schoorsteenmantel, in plafond, in beeldhouwwerk, zijn griffioenen of andere draakachtige figuren aangebracht; vandaar de naam drakenkamer, waaronder deze eetzaal ook bekend staat. Men zal de verklaring hiervoor moeten zoeken in de griffioenen, schildhouders van het wapen der Sohiers.

Evenals beneden om de hal, zijn op de bovenverdieping de vertrekken, die niets opmerkingswaardigs bieden, geschaard om een ruimte, welk bovenportaal door de laatste bewoners als biljardkamer is gebruikt. Aan de wanden hangen hier wapens van verschillende bewoners van het huis, waaronder dat van Constantin Sohier de Vermandois, met de zinspreuk „Stella duce” op de afb. op blz. 523 goed te zien is; het wapenbord, op blz. 510 van het vorige nummer afgebeeld, verzinnelijkt met zijn metalen keten, om de wapens der families de Thoms en Boerhaave gesloten, de innige verbinding der twee geslachten door het huwelijk van Boerhaave's dochter met den graaf de Thoms. Deze wapenborden hingen vroeger in de St. Pieterskerk te Leiden en zijn, vóór de Franschen ons de „vrijheid, gelijkheid en broederschap” brachten, gered.

Mij rest nog te spreken over de vertrekken onder in 't huis, de mangel- en strijkkamer, de zeer sombere badkamer met zijn van tegels voorzien bassin, de leege, doch voor veel kostelijk nat ruimte biedende wijnkelders en de keuken, welke niet ruim is, doch toegang geeft tot een over 't water gebouwd plat, dat een heerlijk zitje biedt en aan vrijers gelegenheid geeft op Venetiaansche wijze de keukenprinsessen van hun hart te benaderen.

* * *

Voldoende is uit het bovenstaande gebleken, dat het huis Oud-Poelgeest evenmin buitengewoon belangwekkend is, als zijn geschiedenis. En dat onbewoonde, door betrekkelijk weinig schoonheid uit- en inwendig treffend gebouw, deed wel zeer doodsch aan te midden der jubelende natuur op dien lentedag, waarop ik het bezocht. Want er omheen juichten de vogels hun liefdelied, wuifden de statige boomen zachtken met hun jonge groen het nieuwe leven tegen, en kleurden blijde de bloemen der rhododendrons en meidoorns en azalea's mollis in het geurdoorwaide park.

Of het mooi is, dat park? Toen ik rondwaalde zeker, want de Lente had er zijn intocht gehouden. Doch ook in anderen tijd van 't jaar waarschijnlijk: het wordt goed onderhouden, er rijzen forsche stammen op met breede bladerkronen, en hier en daar heeft men mooie kijkjes op kasteel, tuinmanswoning en de groene weiden van Rijnland of zijn oude hoofdstad. Er is een oud putje, van 1550 dagteekenend, waaruit naar men beweert — de „men” die weigert voor het *geest* van „Poelgeest” de juiste, doch prozaische verklaring te geven — somtijds geesten opstijgen, er zijn ter weerszijden van de oprijlaan tuinbeelden, Artemis en Flora voorstellende, er is ten slotte de niet zeer mooie, maar merkwaardige tulpenboom, door Boerhaave eigenhandig geplant. In 1878 betwijfelt reeds Beets het, of deze tweestammige boom die met het op gaten en spleten gespijkerd lood, dat niet tot zijn verfraaiing maar wel tot een rekken van zijn levensduur bijdraagt, het nog lang zal maken, maar nog steeds leeft hij, al blijkt dat niet uit onze afbeelding op bladz. 524, reproductie naar een in den winter genomen foto. De kunstmatig in 't leven gehouden 190-jarige prijkt met het volgende vers:

Dit pronkstuk der natuur, dees wijdvermaarde Tulp,
Is door Boerhavens Telg 1) dees Heuvel toegewezen.
Door konst en zorg behoed, zints meer dan dertig jaar
Word zijne schoonheid steeds door 't Nageslagt geprezen.
Zijn fiere kruin en vlugt, weleer nog onbepert
Kon ondanks woeste orkanen een Eeuw nu bijna tieren.
Hij zal hoezeer verzwakt zo lang zijn stam nog leeft
Boerhavens naam ter eer dit Landverblijf verciere,

den 1 Mey 1817.

Welk vers mijn lezers leert, dat het niet *alles* poëzie is, zelfs niet op een schoonen lentedag, in het park van Oud-Poelgeest!

Overneming verboden.

A. LOOSJES.

1) Boerhaaven's telg, n.l. barones v. Rhemen, geboren S. D. barones van Leyden, vrouwe van Oud-Poelgeest sinds 1814.

HET ZWALUWENNEST.

SNEL als de wind scheerde de schare pelgrims over het blauwe watervlak van de Middellandsche Zee. Niet zoo zeer gelokt door zoelen Zuidenwind en lente verkondigende geuren, dan wel gedrongen door het in hen greeciende heimwee naar het geboorteland, hadden

de zwaluwen de reis ondernomen en trokken nu tesamen Noordwaarts naar het land aan den Zuiderzee-oever.

Vol gesnater en getwetter was heel de zilver doorweven lucht en terwijl al vliegende het noodige voedsel, bestaande uit insecten, door hen genuttigd werd, vlogen zij zonder verpoozing naar het koude, door regen verkilde land.

Maar in hen, en bij hen vertoefde de lente en met hen kwam deze ook aan en wischte de laatste sporen van den Winter uit.

Vol groei en bloei was elke nieuwe levensdag en het lentefestijn was weldra in vollen gang.

Ook om de nok van de oude schuur was het leven teruggekeerd want af en aan vloog het zwaluwenpaar en zocht en speurde naar een beschut plaatsje om hun nest te bouwen.

Onder de welving van bint en balk leek het hun goed, en volijver werd het werk begonnen.

Waar de beek bij het vallen van het water een dun laagje slib had achtergelaten kon men de zwaluwen dikwijls vinden om nestmateriaal, bestaande uit leem, klei en fijne steentjes, te zoeken.

Met zekere zwenking zeilden zij op de spits gewiekte vleugels neer van de nok naar de beek en onvermoeid werkten zij vooral in den ochtendstond aan het kunstige nest.

Des daags klonken om het huis en de oude schuur de hooge, tjlpende geluidjes van de zwaluwen, die nu eens laag over de aarde, dan weer hoog in de lucht op insecten jaagden, waarbij zij de vlugge wiken repten of zonder vleugelbeweeg heen scheerden, de diep ingesneden staart als een gaffel uitgespreid, daarmede het slanke lijf in richting houdende. Ook gierden zij dikwijls over het watervlak en namen al vliegend een verkwikkend bad of dronken druppelsgewijze hunne dorst weg.

Niet lang toefden zij echter daar, want telkens bezochten zij het hoekje onder bint en balk, dat hun elken dag liever werd.

Aan de achterzijde van de schuur had de Noordwesterstorm een dakpan opgelicht en een weinig terzijde geschoven, zoodat

Foto C. Steenberg's.

oud-Poelgeest.
DE SCHOORSTEEN IN DE EETZAAL.

een driehoekige spleet was ontstaan, waar het musschenpaar reeds jaren zijn nest had gebouwd.

Ook nu, nog voor de zwaluwen teruggekeerd waren, hadden zij daar reeds weder een aanvang mede gemaakt, doch waren in dit werk ruw verstoord door den metselaar, die zonder mededoogen de pan weder op zijne oude plaats had gelegd, daardoor de musschen het jarenlange verblijf ontnemend.

Lusteloos zaten zij nu op het dak, er blijkbaar tegen opziende op eene andere plaats een nest te maken.

Ook was een nieuw plekje niet gemakkelijk te vinden, want hunne soortgenooten hadden deze reeds ingenomen en overall zaten de vrouwtjes te broeden, ja zelfs op sommige warme plaatsen klonk reeds het ruzieachtig getjilp van jonge musschen. Zoo zaten dan daar de twee grauwoekjes en keken naar het naarstig arbeiden der zwaluwen.

In hunne oogen blonk iets van afgunst, van groeiende haat voor deze sierlijke, blauw glanzige vogels met de helder witte buik en rug en de mooie, gaffelvormige staart. Zij waren jaloersch op de vliegkunst van hen, wie ook bij het nestbouwen geen plaats aangewezen behoefde te worden, doch die met aangeboren talent het nestje maakten, waar zij dit wenschten.

Hun leek die van leem en klei gebouwde vesting een ideaal van eene woning en een onuitgesproken begeeren las men in beider blik.

Langzaam trippelden zij over de nok van het dak nader om het kunstwerk beter te kunnen beschouwen en toen de zwaluwen vertrokken waren om weder materiaal te halen, waagde een van hen het zelfs er heen te vliegen om ook van binnen het zwaluwen-nest aan een onderzoek te onderwerpen.

Het spitse bekje vol leem komen de zwaluwen terug. Wat schrik echter, als zij bemerkten, dat hun heiligdom door anderen is betreden. In den anders zoo vredelievenden vogel rijst de toorn, het woest verlangen zijn grond, zijne bezitting te verdedigen en moedig vallen de zwaluwen onder hevig gesnater en gepiep de musschen aan. Na een korte schermutseling wijken deze dan ook terug en vliegen naar het kippenhok om zich aan de daar liggende graankorrels en voederresten te verzadigen.

Reeds prijken de vruchtboomen in volle lentetooi en nog hebben de musschen geen nestplaats gevonden.

In hen werkt elken nieuwen dag de drang der voortplanting sterker en al meer groeit de jaloesie, wanneer zij de zwaluwen hun werk zien voltooien.

Als dan ook het zwaluwnest klaar is, ondernemen zij nogmaals den aanval en wel met zooveel hevigheid en vuur, dat de van nature zwakkere vogels moeten wijken en het met zooveel moeite gebouwde nest aan de roovers moeten afstaan.

Wel ondernemen ook zij aanval op aanval, maar van een heroveren der vesting is geen sprake.

Troosteloos verlaten zij dan ook de oude schuur en begeven zich naar het watervlak, waar zij onder onophoudelijk getjilp heen en weer vliegen.

In het sterk gebouwde zwaluwnest heeft het musschen-vrouwtje een 5 tal eitjes gelegd en zit nu te broeden. Diep weggedoken in het ronde nest, waarin zij ternauwernood door de nauwe opening kan komen, is zij hare gewichtige taak begonnen en voelt er zich even gerust, als had ze 't zelf gemaakt.

Man Musch zit op de windvaan van de schuur te schetteren

Foto C. Steenberg.

OUDE POELGEEST. ACHTERZIJDE.

en houdt tevens een oogje in 't zeil of er ook onraad te vreezen is. Nu en dan komen de zwaluwen eens over het dak scheren en doen de musch schrikken door hun plotseling komen en gaan. Een aanval is van deze zijde echter niet meer te verwachten en niet lang duurt 't dan ook of de Musch begeeft zich naar de voederplaats der kippen.

Wederom scheert met snelle vlucht eene kleine gestalte over de nok en klemt zich aan het nest onder den balk vast. De broedende musch bemerkt het geruisch daarbuiten wel, doch vol vertrouwen op de waakzaamheid van haar man en te vol broedijver om de eieren te verlaten, blijft ze zitten.

Reeds is de gestalte verdwenen als de mannetjes-musch van zijn reis naar het kippenhok terugkeert en de toestand schijnbaar onveranderd vindt. Het vlieggat van het nest heeft zich echter vernauwd; een dun laagje leem zoo juist aangebracht, is aan het drogen en hard worden. Als het nest nogmaals door zijn bewaker verlaten wordt, komen de zwaluwen weder aansnellen en metselen het gat al dichter en dichter, zoodat nog slechts een klein lucht-gaatje overblijft, waardoor de broedende musch niet meer naar buiten kan kruipen.

Nog bespeuren geen der beide musschen het gevaar, dat hen bedreigt. Als het vrouwtje zich echter na een dag van broeden naar buiten wil begeven om zich een oogenblik te verzetten, zijn al hare pogingen om het nest te verlaten, vruchteloos.

In doodsangst drukt zij den kop door de nauwe opening en tracht zich er door te dringen, het metselwerk is echter sterker en weerstaat allen drang.

Het mannetje daarbuiten begrijpt den toestand blijkbaar niet en wordt angstig als hij het nutteloos pogen aanschouwt.

Onder bang gesnater roept hij zijn soortgenooten tot zich en weldra verkondigen vele schetterende stemmen, dat er iets ongewoons gaande is.

Dit geluid trof mijn oor; denkende, dat een kat aan het nest verstoren was, opende ik het raam om den indringer te verjagen. Eindelijk viel mijn oog op het zwaluwnest en de ongewone beweging daarbinnen.

Toen ik de vrouwtjes musch uit haar gevangenis verlostte, had ze zich reeds zoo afgemarteld, dat ze ternauwernood kon wegvliegen.

Het musschennest was verstoord en reeds den volgenden dag vlogen de zwaluwen af en aan en werkten en metselden zoodat aan den avond van den zelfden dag het nest reeds in zoo verre was voltooid, dat 't het toekomstig zwaluwenkroost kon verwachten.

H. E. KUYLMAN.

Wespenbestrijding.

Volgens sommigen is er geen beter middel om een wespennest uit te roeien dan een besproeiing met benzol of autopetroleum. Het is voldoende om met een trechter of slang een paarhonderd gram van die vloeistoffen in het nest te brengen om de wespen tot de laatste te verstikken door de zich ontwikkelende gassen. Bespuiting der nestopening verhindert dadelijk de slachtoffers om te ontkomen en het middel moet even afdcend als goedkoop zijn. Bovendien loopt men geen gevaar het wespenvolk zich tegen den aanvaller te zien keeren en behoeft men er geen vuurtjes bij te stoken, zooals vaak geschiedt en wat op verschillende plaatsen bij schuren of bosschen brandgevaar geven kan.

Men probeere het in voorkomende gevallen eens! G.

DE HEILIGE PILLENDRAAIER.

DE LARVE. — DE GEDAANTEWISSELING. — DE KAMER VAN ONTLUIKING, ENZ.

DE broedkamer is een eivormig kluisje met een middellijn van ongeveer één centimeter. Hierin bevindt zich het aan de beide einden afgeronde cilindrische eitje, dat geelachtig wit van kleur, het volume heeft van een graankorrel, doch iets korter is. De binnenwand van dit vertrekje is bestreken met een half-vloeibare groenachtig bruine stof, een smakelijke room als eerste voedsel voor 't larfje. Zou de moeder de ingrediënten voor dit fijne papje uit de mest halen? Als ik 't aandachtig beschouw, kan ik dit moeielijk gelooven, ik neem veeleer aan, dat de moedermaag het bereid heeft. De duif weekt de graankorrels in haar krop en maakt er een soort van melkspijs van, waarop ze haar broed onthaalt. De mestkever is al even zorgzaam, hij verteert het uitgezochte voedsel ten halve en geeft het als een fijn papje terug, waarmee hij den binnenwand der kamer behangt, waarin het ei gelegd is. Bij het spoedig zijn maag versterkt en hem vergunt weldra ander voedsel te gebruiken, dat niet van zoo verfijnde toebereiding is.

We zien hier duidelijk een geleidelijke verandering van leefregel. Bij 't uitkomen uit het eitje nipt het uiterst teere larfje de fijne pap van de wanden van zijn verblijf, veel is 't wel niet, maar 't is versterkend en buitengewoon voedzaam. Op het papje van de prilste jeugd volgt de gemakkelijk verteerbare kost van den gespeenden zuigeling.

Ik meen dat 't hier thans de plaats is een vertooning te beschrijven zoo zonderling, als ik in de industrie der insecten geen tweede voorbeeld weet aan te wijzen. Ten einde mijn verlangen, om het larfje in zijn stille binnenkamer te bespieden, te bevredigen, maak ik in den buik der peer een gaatje van een hal-

plaats, met stevige wanden en dwarse plooiën, waarin de producten der spijsvertering zich ophoopen, om te gelegener tijd als cement te worden gebezigd. (Zie eerste afb. op bladz. 526).

De larve wordt steeds grooter terwijl ze van binnen den muur der woning opeet. Langzamerhand wordt de buik der peer uitgehold en die uitgraving houdt gelijken tred met den groei van den bewoner, die in zijn stille kluis, alles vindend wat zijn hartje verlangt, voorspoedig opgroeit.

In vier of vijf weken is 't werk der ontwikkeling voltooid. Het vertrek is gereed, de wurm vervelt en wordt pop. In de gansche insecten-wereld zullen er slechts zeer weinigen te vinden zijn, die in strenge schoonheid kunnen wedijveren met dit teere schepseltje, dat zich met de naar voren gelegde dekschilden, als in een breedgeplooid shawl heeft gehuld en met de voorpooten onder den kop daar nederligt als een mummie in devote houding. Half doorschijnend en lichtgeel van kleur schijnt het als uit barnsteen gehouwen te zijn, en verbeelden we ons, dat het in dezen toestand verhard en voor bederf gevrijwaard is, dan zouden we wanen met een topazen kleinood te doen te hebben.

In dit wonder, zoo sober van vorm en van kleur, treft me voornamelijk één punt, dat me eindelijk de oplossing aan de hand doet van een allerbelangrijkst probleem. Hebben de voorpooten een tarsus, ja of neen? Ziedaar de groote kwestie, die me ter wille van een anatomische bijzonderheid het kleinood doet vergeten. Laten we dus terugkomen op een onderwerp, dat me reeds vroeg levendig belang heeft ingeboezemd, maar waarop ik eerst nu het late, maar zekere en voor geen tegenspraak vatbare antwoord heb gekregen.

Door een hoogst zonderlinge uitzondering mist de heilige pillendraaier, zoomede zijn soortgenooten, de tarsen der voorpooten, dien vinger met vijf geledingen die een kenmerk uitmaakt van de coleopteren der meest ontwikkelde orde, die der pentamera. De andere pooten daarentegen volgen den algemeenen regel en bezitten een behoorlijk ontwikkelde tarsus. Moet nu de aanwezigheid der getande voorpooten als iets oorspronkelijks beschouwd worden, of moet die aan 't toeval te wijten zijn?

Op 't eerste gezicht zou men geneigd zijn 't laatste als zeer waarschijnlijk aan te nemen. De Mestkever is een ijverige mijnwerker en een onvermoeide voetganger. De voorpooten, die en door 't loopen en door 't graven steeds in aanraking zijn met de ruwheden van den bodem en bovendien bij 't vervoer van de pil als hefboomen hebben te fungeeren, loopen veel meer dan de andere, gevaar, door een versteking hun teeren „vinger” te kwetsen, hem te ontwrichten, ja reeds bij de eerste werkzaamheden, geheel te verliezen.

Hem, wien deze verklaring aannemelijk mocht voorkomen, moet ik hieromtrent helaas teleurstellen. Het ontbreken van den voorsten vinger der voorpooten is volstrekt niet aan een ongeluk

Foto C. Steenbergh.

OUD-POELGEEST.

DE BOERHAAVE-TULPENBOOM IN HET PARK.

te wijten. Het onomstootelijk bewijs hiervoor heb ik bij de hand. Met de loupe bekijk ik de pooten van de pop; de voorste missen elk spoor van een tarsus; de getande poot is plotseling afgeknot, en vertoont geen eind-aanhangsel. Aan de andere daarentegen is de tarsus uitstekend te onderkennen, ondanks den wanstaltigen vorm, dien de windsels en de vochten van den poptoestand er aan gegeven hebben. Mocht dit nog geen afdoend bewijs wezen, dan zouden we alsnog het volwassen insect tot getuige kunnen roepen, dat na zijn gewaad weggeworpen te hebben zich voor 't eerst in zijn nieuw kleed beweegt, met de voorpooten spartelt, waaraan de vinger ontbreekt. De door mij waargenomen feiten dulden geen tegenspraak: de mestkever wordt verminkt geboren: zijn geschonden staat is iets wat aan 't geslacht eigen is.

Het zij zoo, is hierop het gebruikelijke antwoord: de mestkever onzer dagen moge dan verminkt ter wereld komen: met zijn verwijderde voorzaten was dit toch zeker het geval niet. Zij weken in geen enkel opzicht van den algemeenen regel af, en de pooten waren volkomen normaal van bouw. Er zijn er echter geweest, die bij hun ruw graafwerk het lastige en nuttelooze aanhangsel, den tarsus versleten hebben en toen ze van die toevallige amputatie eerder genoeg dan nadeel ondervonden, hebben ze die zeer ten ten genoegen van dat geslacht op hun opvolgers overgedragen. Het tegenwoordige insect is zeer gebaat bij die verbetering, die een lange reeks van voorvaderen hebben voorbereid. Gedreven door den prikkel der levens-concurrentie, bestendigden ze een gunstigen toestand, die aan 't toeval was te danken.

Zeer zeker een fraaie redeneering, die wel goed staat in de boeken, maar die geen steek houdt, als men op de welbewezen feiten let. Indien het gemis der voorste vingers in 't voordeel van den mestkever is geweest, waarom zou dat ook niet voor de andere ledematen kunnen gelden, als ook zij bij toeval hun zwak draadvormig pooten-aanhangsel kwamen te verliezen, waarvan ze toch nagenoeg geen dienst hebben, maar dat hun integendeel bij hun aanraking met den ruwen bodem veel hinder en last veroorzaakt.

Daar de mestkever geen klimmer, maar eenvoudig voetganger is, die steunt op de punt van een met ijzer beslagen stok, ik wil zeggen op den stevigen doorn, waarvan het eind van 't been is voorzien, aangezien hij zich niet aan een takje heeft te hechten, zooals o.a. de meikever, zou hij, naar 't mij voorkomt, sterk gebaat zijn bij 't verlies zijner nog aanwezige vingers, die onder 't loopen buitenwaarts zijn gericht en bij de vervaardiging en 't vervoer van de pil werkeloos blijven. Zeker zou hij er bij gebaat zijn, vooral ook om de doodeenvoudige reden dat, hoe minder vat men den vijand geeft, hoe beter het is. We moeten thans te weten komen, of het toeval soms dien toestand heeft doen geboren worden. Dit is inderdaad het geval en dit verschijnsel doet zich tamelijk veelvuldig voor. Tegen het eind van 't gunstige seizoen, in October, als het insect zich afgetoofd heeft met 't graven, 't vervoer van de pillen en 't vormen van de peren, maken de door den arbeid verminkte verreweg de meerderheid. Zoowel in mijn volières als in 't vrije veld zie ik er uit, wier ledematen min of meer geschonden zijn. Eenigen hebben de vingers der vier achterste ledematen totaal verloren, anderen vertoonen nog slechts een stompje, of enkele geledingen, de minst beschadigden bewaren enkele gave ledematen.

En dit is geen toevallige verminking, die bij lange tusschenpoozen intreedt, ieder jaar, dat de winterkwartieren zullen betrokken worden, is het aantal geamputeerden overheerschend, die zich echter bij hun arbeid niet minder onbeholpen voordoen dan zij, die het lot gespaard heeft. Bij beide een zelfde toewijding, eenzelfde ijver om den voorraad op te stapelen, die hen in staat zal stellen om onder den grond de ruwheden van den komenden winter weerstand te kunnen bieden. Bij den mest-arbeid werken de invaliden al even hard mee als de anderen. Bij de nadering der lente ziet men ook de eerste weder te voorschijn komen en voor den tweeden, soms zelfs voor den derden keer deelnemen aan de groote levensfeesten. Hun nakroost zou profijt dienen te trekken van een verbetering, die, zoo lang er mestkevers op aarde zijn geweest, zich jaar op jaar opnieuw heeft voorgedaan, en zeer zeker tijd genoeg heeft gehad zich te bestendigen om een vast kenmerk te worden. Niets van dit alles. Elke mestkever die zijn cocon verscheurt, is zonder uitzondering toegerust met de vier reglementaire tarsen.

Waarom moest nu toch wel de oorspronkelijke verminking van den mestkever toegeschreven worden? Laat ik maar eerlijk bekennen, dat ik het absoluut niet weet. Ze maken zeker een zonderlingen indruk, die twee afgestompte voorpooten, zoo zonderling, dat ze de grootste geleerden op entomologisch gebied betreurenswaardige vergissingen heeft doen begaan. Leenen we allereerst het oor aan hetgeen Latreille, de vorst der beschrijvende entomologie, ons hieromtrent mededeelt. In zijn werk over de insecten, die het oude Egypte op zijn monumenten gegrift of geschilderd heeft, haalt hij de geschriften van Horus Apollo aan, het eenige document, dat de papyrusrollen ter verheerlijking van 't heilige insect voor ons bewaard hebben.

Men zou allereerst geneigd zijn, zegt hij, de bewering van Horus Apollo, als zou 't aantal vingers van den mestkever dertig bedragen, voor een fictie te houden. Deze berekening, is, als men let op de manier waarop hij den tarsus beschouwt, volkomen juist, want dit deel bestaat uit vijf geledingen. en neemt men ieder daarvan als een vinger aan, dan komt men bij een getal van zes pooten, tot de conclusie, dat de mestkever dertig „vingers” heeft.

Foto C. Steenberg.

oud-poelgeest.
HET PUTJE VAN 1550 IN HET PARK.

Pardon! vereerde meester! de som der geledingen is slechts twintig, omdat de beide voorpooten van tarsen verstoken zijn. De voor allen geldende wet heeft u parten gespeeld. Ge hebt geen rekening gehouden met de eigenaardige uitzondering, die u toch bekend was, want 't prentje van den mestkever, dat uw geschrift illustreert, en dat naar de natuur zelf en niet naar de Egyptische monumenten geteekend is, is onberispelijk juist, en vertoont geen tarsen aan de voorpooten. Zoo vreemd is de uitzondering, dat de vergissing vergeeflijk is.

Maar wat heeft Horus Apollo dan zelf gezien? Blijkbaar hetgeen wij in onze dagen ook aanschouwen, maar hij is bij zijn telling te veel afgegaan op de gewoonlijk bestaande situatie: hij heeft een vergissing begaan, die hem niet te zwaar aangerekend kan worden, als eenige duizenden jaren later, mannen als Latreille en Mulsant er zich op hun beurt aan schuldig maken.

Maar, zou men kunnen vragen, waarom zou Horus Apollo de juiste waarheid niet gezien hebben? Misschien had de mestkever van zijn tijd tarsen, waarvan hij heden beroofd is. Mogelijk heeft het werk der eeuwen zijn bouw gewijzigd.

Voordat ik op deze veronderstelling antwoord, wil ik eerst een mestkever *in natura* zien, en wel een tijdgenoot van Horus Apollo. De grafheuvels, die zoo zorgvuldig de kat, de ibis, de krokodil bewaren, moeten toch ook het heilige insect bevatten. Ik beschik slechts over eenige prentjes, die den mestkever voorstellen, zooals hij is gegrift op de gedenkstenen of gehouwen in fijnen steen als amulet der mummies. Doch hoe buitengewoon getrouw de kunstenaar der oudheid het geheel ook weergegeven moge hebben, aan de tarsen, dat nietige onderdeel, heeft hij zich weinig of niets gelegen laten liggen. Toch twijfel ik sterk, of de beeldhouw- en de graveerkunst ooit dit probleem zullen oplossen. Gesteld al eens, dat men een afbeelding vond met tarsen aan de voorpooten, dan zou dit de kwestie geen haarbreed verder brengen, steeds toch zou men er de dwaling, de verstrooidheid of de zucht naar symetrie, de schuld van kunnen geven. De twijfel, zoo die bij sommigen nog blijft voortbestaan, is alleen op te heffen, door 't insect der oudheid zelf. Ik wacht er nog steeds op, van te voren overtuigd, dat de pharaonische mestkever niets van den onzen verschilde. 1)

Laten we echter, ondanks zijn duistere wartaal, doorspekt met allerlei onzinnige toespelingen, nog geen afscheid nemen van den ouden Egyptischen schrijver. Hij treft ons vaak door zijn dikwijls juiste opmerkingen. Is dit een toevallige omstandigheid of 't resultaat van een ernstig onderzoek? Gaarne zou ik 't laatste willen aannemen, omdat er zulk een treffende overeenkomst bestaat tusschen zijn beweringen en zekere biologische bijzonderheden, die de hedendaagsche wetenschap nog niet kent. Wat het intieme leven van den mestkever aangaat, daarvan weet Horus Apollo veel meer te vertellen dan wij.

Hij zegt ons, meer in 't bijzonder dit: „De mestkever verbergt zijn bal in den grond, waar hij acht-en-twintig dagen bewaard blijft, juist den tijd, dien de maan behoeft om een kringloop te beschrijven en waarin het kroost van den mestkever begint te

1) De tekst is aangaande de tarsenkwestie niet zeer duidelijk. Ongetwijfeld is Fabre's meening echter, dat de tarsen aan de voorpooten der heilige mesttor *er nooit geweest zijn* en ze dus niet, in den loop der eeuwen, als overbodige organen verdwenen zijn.

Zijne argumenten daarvoor zijn:

1e. het ontbreken der voortarsen bij de pop;

2e. het nog aanwezig zijn der tarsen aan de andere vier pooten.

De ruimte laat niet toe hierop uitvoerig in te gaan, alleen dient opgemerkt dat de tarsen der middel- en achterpooten door 't gebruik verslijten, wat juist 't tegenovergestelde is van *reductie door overbodigheid*. Het tweede argument is dus zeer zwak.

S. L.

leven. Den 29en dag, den dag, waarop de vereeniging van zon en maan plaats heeft en de aarde geboren wordt, spint hij dien bal en werpt hem in 't water. Uit dezen bal komen dieren te voorschijn, en dat zijn de mestkevers”.

Laten we nu den kringloop der maan, de vereeniging van de maan met de zon, de geboorte der aarde en dergelijke astrologische buitensporigheden voor hetgeen ze zijn, maar schenken we onze aandacht aan de 28 dagen, waarop de bal onder den grond door de zon gekoesterd wordt, de 28 dagen die de mestkever behoeft om tot een nieuw leven te ontwaken. Laten we ook letten op de onvermijdelijke hulp die 't water verleent, om 't insect zijn hulsel te doen verlaten. Dat zijn onweerlegbare feiten, behoorend tot het gebied der wetenschap. Zijn die denkbeeldig? Zijn die werkelijk gebeurd? De kwestie is een nader onderzoek waard.

De oudheid kende de wonderen der gedaantewisseling niet. Voor haar was een larve een wurm, uit rottende stoffen geboren. Het ellendige schepsel had geen toekomst, die het ooit uit zijn verachtelijken staat redde, als wurm was ze verschenen, als wurm zou ze eenmaal verdwijnen. Het was geen hulsel, waarin de voorbereiding tot een hooger leven plaats had; het was een volkomen schepsel, buitengewoon verachtelijk en bestemd om spoedig te verdwijnen in den pool, die het deed geboren worden.

De Egyptische schrijver kende derhalve de larve van den mestkever niet. En mocht hij bij toeval al eens den cocon van 't insect, door een grooten, zwaarlijvigen wurm bewoond, onder de oogen hebben gehad, dan zou hij in dat vieze en wanstaltige beest toch nooit den aanstaanden, sierlijk gebouwden mestkever vermoed hebben. Volgens de destijds heerschende meening, die nog zeer lang bestaan heeft, had het heilige insect vader noch moeder, een dwaling, die wel te vergeven is, als men bedenkt, dat het onmogelijk is de beide seksen uiterlijk van elkaar te onderscheiden. Het werd eenvoudig geboren uit den mest van zijn pil en zijn geboorte dagteekende van de verschijning van de pop, dat fijne barnsteen figuurtje, waarin de trekken van 't volwassen insect reeds duidelijk kenbaar zijn.

Voor de oudheid begint de heilige tor te leven op 't oogenblik dat hij te voorschijn komt, niet eerder. De 28 dagen die het insect, naar 't zeggen van Horus Apollo, voor zijn ontstaan behoeft, vertegenwoordigen den duur der poptoestand. Dezen duur was bij mijne studiën een onderwerp van bijzondere aandacht. Het gemiddelde bleek mij 25 dagen te zijn. Dit getal vertegenwoordigt ongeveer den tijd van vier weken en Horus Apollo zei dus terecht: „het insect ontstaat in het tijdsverloop van een maand”.

Na verloop der vier weken, die de poptoestand gemiddeld duurt, heeft de mestkever wel zijn ware gedaante, doch niet zijn definitieve huidkleur verkregen. De kop, de pooten en 't borststuk zijn donkerrood, op de uitsteeksels na, die bruin beroekt zijn. Het achterlijf is melkwit, de dekschilden daarentegen doorschijnend wit gekleurd, met een lichtgelen weerschijn. Dit statig

Foto C. Steenberg.

oud-poelgeest.
KIJKJE IN HET PARK MET TUINMANSWONING.

kleed, waar 't rood van den kardinaalsmantel zich paart aan 't wit van 't priesterkleed, een costume zoo geheel in overeenstemming met 't heilige insect, is slechts tijdelijk en wordt geleidelijk donkerder en donkerder om ten slotte plaats te maken voor 't deftig zwarte uniform. Het hoornen harnas heeft ongeveer een maand nodig om de vereischte stevigheid en de gewenschte kleur te verkrijgen. 1)

Eindelijk is de kever voldoende voorbereid. In hem ontwaakt de zalige onrust eener aanstaande vrijheid. Hij, de zoon der duisternis, verlangt naar 't licht. Het verlangt naar de aarde om de schil te verbreken, om uit de aarde te komen en 't zonlicht te aanschouwen; maar het werk der bevrijding is lang niet gemakkelijk. Zal hij de wieg kunnen verlaten, die hem thans niets anders is dan een vunzige kerker? Of zullen misschien zijn krachten te kort schieten? Dat hangt er van af.

Gewoonlijk maakt de mestkever in de verzenegende en droge Augustusmaand aanstalten, zijn kluis te verlaten. Maar valt er dan geen regenbuitje, dat het dorstige aardrijk drenkt, dan stelt het bevrijdingswerk het geduld en de krachten van 't insect op een harde proef. Door de aanhoudende verdroging is de aanvankelijk weke stof een onneembaar bolwerk geworden; ze is in den oven der hondsdagen tot steen gebakken. Ik heb natuurlijk niet verzuimd het dier in die moeielijke omstandigheden aan eenige proeven te onderwerpen.

Ik ben begonnen met peren te verzamelen, waarin ik met 't oog op 't gevorderde seizoen met recht een volwassen insect verwachten kon, dat op 't punt stond naar buiten te komen. Ik heb dere uiterst harde bewaren in een docs gedaan, waar ze hun droogte kunnen bewaren. Ik heb, bij de een wat vroeger, bij de ander wat later, van binnen het scherp geluid van een rasp. Het is de gevangene, die bezig is zich met behulp van de hark aan kop en voorpooten een uitweg te banen. Twee of drie dagen gaan voorbij zonder dat het bevrijdingswerk merkbaar vordert. Een paar honderd kom ik te hulp door zelf met de punt van een mes een gaatje te boren in de stellige verwachting, dat dit begin van een bres de verlossing zou begunstigen en de opgeslotene niets anders te doen zou hebben, dan 't door mij gemaakte gat te vergrooten. Niets hiervan; de door mij geholpen vorderen al even weinig als de anderen. Binnen veertien dagen is het in alle schalen volkomen rustig geworden. De gevangenen zijn, uitgeput van vermoeienis, ten slotte bezweken. Bij 't openen der kluisen, waarin de slachtoffers nederliggen, vind ik niets dan een heel klein weinigje stof, als eenig resultaat van hun pogingen om den weerbarstigen rotswand te doorboren.

Twee andere peren worden in een vochtig lapje gewikkeld en in een stopflesch gedeponneerd; thans nemen de zaken een geheel andere wending. Zijn de schalen door het natte omhulsel behoorlijk gedrenkt, dan zwichten ze onder den druk van den gevangene, die zich op zijn pooten verheft en den rug als hefboom bezigt. Het doel is nu bereikt. Voor allen slaat het uur der verlossing:

eenige druppels water hebben 't hun vergund de zon te aanschouwen.

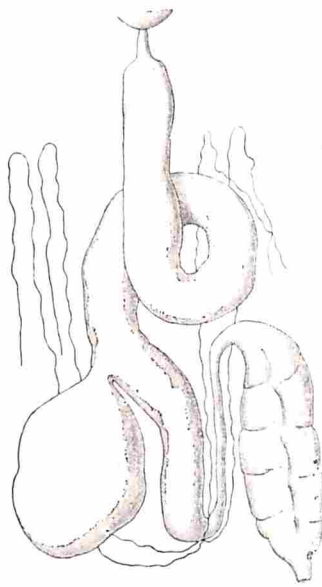
Wederom had Horus Apollo gelijk. 't Is wel niet de moeder, die, volgens hem, den bal in 't water werpt; het is de wolk, die de bevrijding bewerkstelligt; het is de regen, waaraan het insect zijn verlossing te danken heeft.

Schenken we tot besluit onze aandacht aan de eerste handeligen van den mestkever, zoodra hij zijn kluis verlaten heeft. In Augustus breek ik de peer, waarin ik den machtlozen gevangene hoor bewegen, en breng den bevrijde onder een gazen stolp, waar keur van smakelijke gerechten hem wachten. Die zullen hem voorzeker na een zoo langen tijd van onthouding zeer

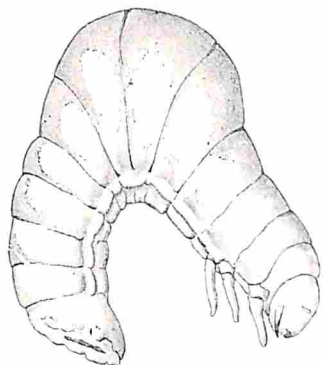
zeker welkom wezen. Wederom vergis ik me; hij schijnt ondanks mijn aandringen geen trek in eten te hebben. Voor alles wenscht hij van 't licht te genieten. Hij klimt tegen het ijzergas op en koestert zich welbehaaglijk in 't heerlijke zonlicht. Wat mag er toch wel in zijn bekrompen mestkeversverstand omgaan? Waarschijnlijk niets. Hij smaakt enkel de onbewuste gelukzaligheid van een bloem, die in de zon ontluikt.

Eindelijk worden dan toch de levensmiddelen aangesproken. Een pil wordt gedraaid volgens de regelen der kunst. Van een leertijd is geen sprake; reeds dadelijk wordt de bolvorm verkregen, zoo zuiver als men zelfs na een langdurige oefening maar verlangen kan; hierop wordt een hol gegraven om in alle kalmte het pas gekneede brood te verorberen. De nieuweling is reeds zoo in zijn

4) Horus Apollo had dus m.i. ongelijk en Fabre schijnt dit over 't hoofd te doen. Immers erust rust de pop een maand en dan heeft de kever een maand nodig om hard te worden, rekenen we daarbij nog den ontwikkelingsduur der larve, dan lijkt het gezegde van Horus Apollo: „het insect ontstaat in één maand”, maar weinig op de werkelijkheid.

DF HEILIGE PILLEN-DRAAIER.
HET SPIJSVERTERINGS-
STELSEL VAN DE
LARVE.

DE HEILIGE PILLEN-DRAAIER.
DE LARVE.

vak bekwaam, dat een verdere leertijd zijn talenten toch niet tot meerdere ontwikkeling zou kunnen brengen.

J. H. FABRE.
(Vert. door P. G.).

(Wordt vervolgd).

AMSTERDAMSCHES TORENS.

EVENALS de Westertoren Lange Jan werd genoemd, zoo heette de Montalbaanstoren in den mond des volks Malle Japik. Volgens den een naar een halven gek, die hier eenmaal torenwachter was geweest, volgens den nader omdat het uurwerk in den toren nooit gelijk liep, en dus „mal” was. En wat de officieele naam betrof, waarmee de navorschers niet overweg konden, zoo hielden degenen, voor welke ter Gouw's afleiding van de Vier Heemskinderen te gezocht was, liever vast aan de meening dat oudtijds op dit punt de lijnbaan van zekeren Monkel of Montel gestaan zou hebben. (Hetgeen toch ook niet meer dan een gissing was.)

Beter liet zich de naam van den Schreierstoren verklaren.

Ofschoon een dwerg onder de reuzen, nam deze toch een bijzondere plaats in onder de Amsterdamsche torens. Gebruik makende van eene plaatselijke overlevering stelde Vondel in zijn *Gyslrecht van Aemstel* deze voormalige versterking van het oude Amsterdam als een der torens van het slot der heeren van Aemstel voor. Volgens die overlevering waren twee visschers in een vaartuig, dat z'n roer kwijt was geraakt, op het IJ aan 't zwalken en belandden eindelijk aan den dijk bij den Amstelmond, waar ze een hut opsloegen en verder hun bedrijf uitoefenden. Hunne voorspoedige vangsten lokten andere visschers naar deze plek, hetgeen eene vermeerdering van het aantal hutten ten gevolge had. Daarna verrekeerde hier ook de Schreierstoren, die visscherbedrijf moesten bestaan, en de bevolking nam zoozeer toe dat heer Egbert van Amstel bij dit nieuwe dorp een kasteel liet bouwen op de plek, waar thans de Schreierstoren staat, en den zeedijk deed versterken. Van hun kant bouwden de visschers de St. Olofskapel, het eerste raadhuis volgde, en voor het toekomstige Amsterdam was de eerste grond gelegd. Doch historisch was deze lezing niet. De Schreierstoren werd waarschijnlijk gesticht tijdens de bemuring der stad, tusschen de jaren 1480 en 1490 (volgens sommige bronnen in 1482) en moest den noordoostelijken hoek der stad afsluiten en verdedigen. Als een dikke, half ronde toren met een spitse kap, waarboven het koggeschip zich als windwijzer verhief, stond hij op het Kamperhoofd, van waar de schepen uitzielden. Het gebouw was van gebakken steen opgetrokken en had aan de bovenzijde een hoogfries waaruit de (thans zeer veranderde) kanteelen als een veelhoek oprezen. De met leien gedekte kap was voorzien van dakvensters, waarbij de wachter op den uitkijk stond. De omstandigheid dat de vrouwen der vertrekkende zeelieden hen naar dit havenhoofd vergezelden en er hunne afscheidstranen kwamen storten, gaf aanleiding tot den bekenden gevelsteen met de afbeelding eener weenende vrouw en een wegzeilend schip, met het onderschrift „Scrayehouck 1569”. Zelfs een dezer vrouwen hiers niet alleen tranen, maar ook haar verstand kwijt zijn geraakt; of, volgens eene andere „verciering”, veranderd zijn in een steenen beeld. (Wellicht om pasklaar te worden voor dien gevelsteen). De dichter Antonides bracht die overlevering op rijm en die regels:

Men zegt dat hier een vrou

In een onroerlyk beelt verkeerde uit bittren rou,
Toen zy met d'eerste kiel haar man vooruit zag vaeren;
Waerom haer beeltenis, voor 't slyten van de jaren,
Eerst praelde in wit arduin.

Toen Hooft in 1623 eene „Klaght over 't vertrek des Heeren Laurens Reaal” (den minnezanger uit den Muiderkring) dichtte, vergat hij niet diens liefste te laten jammeren:

Windt, ongenaage windt, nu ghy gaat maaken t'zoek
Myn Eedlaart, maakt ghy my doodteetster aan Schreyhoeck.

De geschiedschrijver Melchior Fokkens schreef ook dat de toren zijn naam ontvinge „van de wijnen die haer met hien zien afvaren en dan krijten na de oude mode, tranen met tuyten, of ook van de vrijsters die haer vrijers moeten missen en bevreest zijn dat ze geen andre weer zullen krijgen”. Hij was malicieus genoeg om daarbij de onderstelling te voegen, dat die vrouw op den gevelsteen misschien niet schreide, maar „achter de schortel-doeck lachte, omdat ze haast weder een nieuwen man zou krijgen”.

Ofschoon nu het jaartal 1569 op dien gevelsteen stond, zoo kwam de naam Schreyhoeck reeds voor in eene keur van het jaar 1512. Evenals Schreiershoek en Schreihorn werd daarmee eenvoudig aangeduid een uitspringende toerengronde een hoofd van waar de schepen afvoeren „frequenteeerende die Oisterszee en alle koninckrijcken ende landen van kerstenrycke”. Maar 't was een hoek waar geschied werd; volgens Fokkens ook gelachen. Fransche reisbeschrijvers noemden dien toren „tour des pleureurs”, maar Havard sprak met meer recht van „tour des

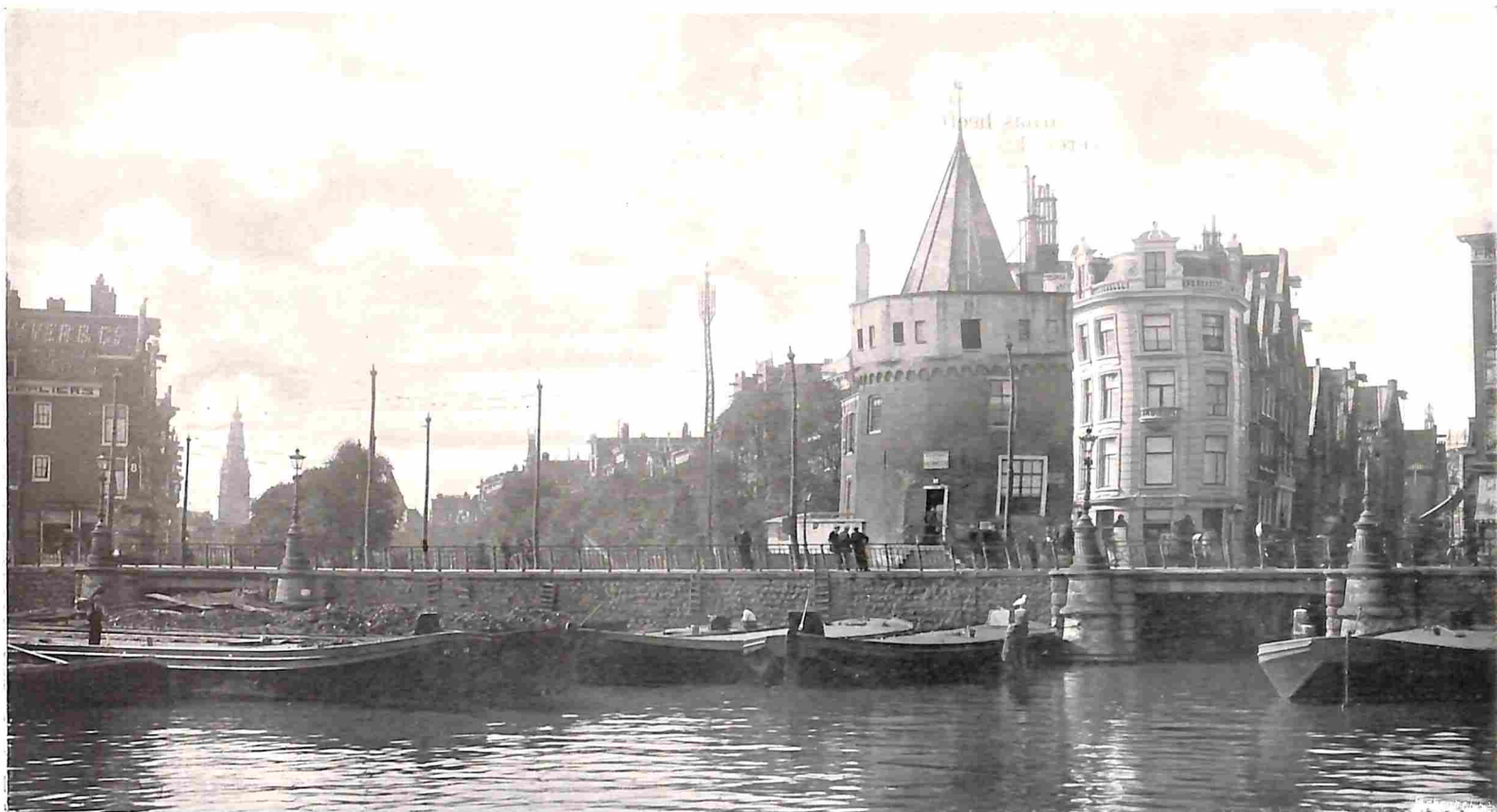

Foto C. Steenbergh.

AMSTERDAMSCH E TORENS. DE SCHREIERSTOREN.
OP DEN ACHTERGROND LINKS DE TOREN DER ZUIDERKERK.

pleureuses". In de 17de eeuw schreven sommigen „tour des adieux et des pleurs". Edmondo de Amicis liet er zich over uit:

„Men heeft de opmerking gemaakt dat bijna alle vreemdelingen die dezen toren komen zien, na dit basrelief aanschouwd en de uitlegging in hun reisgids gelezen te hebben, onwillekeurig naar zee kijken om het schip te zoeken, en eenigen tijd in gedachten verzonken blijven. Waaraan denken ze dan? Zeker aan hetzelfde waaraan ik dacht. Ze volgen in hun verbeelding dat schip in de zeeën der Noordpool, ter walvischvangst of ter opsporing van een nieuwen weg naar de Indiën. En voor hun geest doemt een visioen op van de verschrikkelijke lotgevallen der Nederlandsche zeelieden aan de Noordpool. Ze denken aan die zeeën vol ijsbergen, aan de koude die de huid van handen en aangezicht doet barsten, aan de ijsberen die het scheepsvolk bespringen en de wapenen met de tanden stuk bijten, aan de ijsbergen die wentelend en kantelend voortdrijven en de ijsvelden die de schepen insluiten en ineendrukken, aan de eenzame eilanden bezaaid met de lijken der schepelingen, met wrakken van schepen, met ledere gorders, afgeknaagd in de wanhoop van den hongerdood. Enz."

Vondel had gewis eene geheel andere visie, toen hij den naam Schreyers hoek invlocht bij zijn *Lof der Zeevaart*, en dien hoek voorstelde als het oord waar „de juffertjens van 't IJ met ongehuifde pruyck en kletten geestigh singen".

De schietgaten in den torentrans getuigden dat hier inderdaad eene versterking werd gebouwd, deel uitmakende van de vroegere fortificatie langs het IJ. De trompel der kanonnen, waargere ook het Kamperhoofd was voorzien, kwamen dreigend uit die gaten te voorschijn, en lang duurde het alvorens de Schreierstoren zijn militair karakter verloor. In Wagenaars tijd diende een der bovenvertrekken tot vergaderplaats voor de oppercommissarissen der Waalen (met palen omheinde ligplaatsen voor schepen). Men zag daar een Gezicht op Amsterdam, van het IJ gezien, geschilderd door Willem v. d. Velde, en een paar regentstukken en wapenafbeeldingen. Het tinnegietersgild had hier vroeger zijn gildekamer, doch dit vertrek, zomede de overige woonbare ruimte in den toren, werd sedert bestemd tot woning van den opzichter van het groot Haven- en Stroommeesterschap. In de waterkeering bij den toren werd in 1682 een marmeren plaat gevoegd met opschrift, vermeldende de eerste steenlegging der brug door Lukas Trip en Willem Gerrit Dedel. Volgens de oude teekeningen waren er vroeger twee wipbruggen, vóór den toren aan het open IJ gelegen. Sedert werd de kade verhoogd en verbreed, en kwam de „korte dikzak", gelijk ter Gouw hem noemde, 'n heel eind van het water af te staan. Het gebouw diende toen tot huisvesting van den waterschout en bureau van de waterpolitie.

De toren was vroeger hooger dan hij thans schijnt; want de dijk, welke er in 1682 buiten om werd gelegd, en dien men nu niet voor een dijk, maar eenvoudig voor de straat aanziet, verbergt zijn voet, die weleer door het IJ bespoeld werd. Meermalen werd de Schreierstoren afgebeeld, o.m. in het Rijksmuseum door de twee schilderijen van J. H. Maris.

Vergeleken bij dit eeuwenheugende gebouw, en ook bij Westeren Montalbaanstoren stond die van de Zuiderkerk op eene obs-

kure plaats, de kerk zelf als verscholen in de haar omringende huizenblokken. Maar de toren voor 't minst verhief zich hoog daarboven en vormde uit de verte, b.v. van den Groenburgwal gezien, een voordeelige trek in het stadsgezicht.

Ofschoon de Zuiderkerk reeds in 1611 werd ingewijd, de toren werd eerst drie jaren later voltooid. Beiden werden gebouwd naar het plan van Hendrik de Keyser, wiens stoffelijk overschot men eenmaal binnen de gewijde muren begraven zou. In de kamer van kerkmeesters hing vroeger eene schilderij van Ferdinand Bol, voorstellende den toevoer der geschenken voor den tempel van Salomo. Het karakter dezer voorstelling was in overeenstemming met dat van de plaats, waarvoor het doek bestemd was; doch overigens was die voorstelling niet van bijzondere toepassing op *deze* kerk. Want behalve dat ze geenszins aan de pracht van Sion's tempel deed denken, geschiedde de aanvoer van bouwstoffen en geschenken ook niet in zoo'n kwistigen overvloed als op de schilderij van Bol veraanschouwelijkt. Integendeel stond het werk geruimen tijd stil; gelijk vermeld wordt op een zwartmarmeren gedenksteen, in den binnenmuur van den toren gevat, met het opschrift:

„Ter oefeninge van de Christelijke Religie is dese Zuyderkerck gesticht Anno 1603 den 22 Augusti, den 1sten steen geleyt ('t werk ruym 4 jaren stil gestaen) Anno 1611 volmaect, ende op Pinxterdagh de 1ste Predicatie gedaen".

't Plan was aanvankelijk om het bedehuis St. Janskerk te noemen, welke naam nog in de archieven gevonden wordt, en in dat geval zou de toren zeker ook als St. Janstoren bekend zijn geworden. Doch ijverige Hervormden kantten zich tegen zulk een doop. Zij oordeelden dat zoo'n naam te weinig in overeenstemming was met de „ware gereformeerde religie", te veel naar het pausdom smakende, en zoo koos men den naam van Zuiderkerk, omdat men er niet ver was van het zuidende der stad.

De toren had drie omgangen en verschilde in de hoogte, 237 voet, niet veel van den Oudekerkstoren. Op een vierkant onderstuk, met nissen versierd, verhief zich een tweede verdieping en daarboven een achtkant middenstuk met Jonische zuilen op de hoeken en nissen daartusschen. Het bovengedeelte bestond uit een achtkante houten spits, door een peervormig gedeelte bekroond.

Het carillon van 35 klokken werd grootendeels door den vermaarden F. Hemony gegoten, ofschoon sommige bronnen daarvoor den naam van Jan Adriaansz. Leegwater opgeven. De tijdgenoot heette den Zuiderkerkstoren een sieraad van de stad, een gewrocht, zijn beroemden „bouwheer" waardig. De dichter Bredero vond het ook; wanneer in zijn *Klucht van de Koe* de boer Dirck Thyssen over den Amstedijk loopt in het verdacht gezelschap van Ghysje de Gaeu-dief, dan hoort men den-laatste zeggen:

't Is wongder, niet waer? hoe fray sietmen de Zuyer-kerck,
Met die witte steenen tooren; 't is wel een treflyck werck!
Hoe flickert de Son met weer-lichtend geschimmer
Op die verglaasde daken en op dat nuw getimmer! Enz.

Evenwel was Ghysje meer vervuld met de gedachte hoe hij den boer het best zijn koe afhandig zou maken, dan met het gevoel van bewondering voor het gezicht op Amsterdam en op de „Zuykerkerck". En de „witte steenen tooren" verblijdde hem in

de werkelijkheid minder dan b.v. den Amsterdamschen schutter, die ook gaarne naar dien toren opzag, vooral wanneer er een roode vlag van den trans wapperde. Want dit was het aangenomen teeken, dat de exercitie voor dien dag afgewimpeld was. De torenwachter, welke dat sein moest uitsteken en vroeger te samen met uilen en kraaien den toren bewoonde, moest des nachts elk half uur op zijn trompet blazen als een teeken dat hij wakker was, en de vereischte waakzaamheid betrachtte. Hij was gehouden bij brand en watersnood de alarmklok te luiden, het sein te geven voor het openen en sluiten der poorten, en in oorlogstijd de overheid te waarschuwen zoodra hij onraad bespeurde. Maar 't meest voor brand moest hij op den uitkijk staan; van zijn hoog standpunt kon hij dat het eerst waarnemen. Dan moest hij onverwijld het signaal „Brand!” blazen en zijne lantaarns uithangen om de richting aan te geven, terwijl de ratelwachts allen opklopten, die tot de blussching moesten medewerken.

(Wordt vervolgd).

S. KALFF.

JEF DENIJN.

ALS dit nummer onder de oogen onzer lezers komt, is „de vorst der beiaardiers” vermoedelijk reeds weer in Engeland. Slechts enkele weken vertoefde hij in ons land om een voorloopig onderzoek in te stellen naar de inrichting van Arnhem's klokkenspel, waarna hij tevens op verzoek van verschillende andere gemeenten aldaar den beiaard onderzocht. Over vier à vijf maanden keert hij naar Nederland terug, — na o.a. in Ierland den nieuwen beiaard te Queenstown ingehuldigd te hebben — vergezeld van een met dit werk vertrouwd werkman en vóór 30 April — Juliana-dag — zal Arnhem's klokkenspel volgens het stelsel Denijn zijn ingericht, waarna de meester in Gelderland's hoofdstad een aantal beiaardconcerten zal geven. Wij zijn er van overtuigd, dat alle gemeenten, die in het bezit zijn van mooie klokken, zullen zien dat zij Arnhem's voorbeeld moeten volgen; bij enkele kleine of vervallen stadjes, die uit dagen van bloei een klokkenspel hebben overgehouden, zullen geldelijke bezwaren in den weg staan, maar er is alle reden, om in dergelijke gevallen bij Rijk en Provincie om subsidie aan te kloppen. Dat geschiedt ook bij merkwaardige of mooie bouwwerken, welke herstel een gemeente alleen niet kan bekostigen! Waarom zou voor restauratie van een toren subsidie mogen worden gevraagd en niet voor het klokkenspel in den toren? Waarom moet een toren goed onderhouden worden en zijn beiaard in schandelijk toestand van verwaarloozing worden gelaten?

Het heeft lang geduurd eer Holland inzag, dat het, om waarlijk te genieten van het groote aantal mooie klokken dat het voorgeslacht het heeft nagelaten, het Vlaamsche voorbeeld moest volgen. Maar nu dit besef er eenmaal is, zullen wij zeker niet voor Vlaanderen onder doen. Zijn ook hier en daar onze torens voor een grondige verbetering te klein, daartegenover staat, dat wij meer mooie klokken rijk zijn, vooral dank zij de gebroeders Hemony, aan wie nooit te voren met zulk een dankbaarheid zal gedacht worden, als in de komende jaren.

Niet in alle opzichten kunnen wij het voorgeslacht dankbaar zijn. Want zeer mooie klokken zijn soms op allerbeste wijze in de torens opgehangen, soms zelfs gedeeltelijk er buiten, aan weer en wind blootgesteld, zoodat de kosten van een onderhoud, dat vooral in kleine en achteruitgaande plaatsen dikwijls achterwege bleef, zeer hoog werden. Hamers bleven ten slotte tegen de klokken rusten, gaven haar op die wijze een klank alsof ze gebersten waren, waardoor menig carillon leelijk klonk, al lag de schuld alleen aan de slechte inrichting, of brachten roest over op de klokken, die ten slotte werkelijk barstten. En wat te zeggen van een inrichting als die te Gouda, waar de groote, zware klokken in den buitensten cirkel hangen en 't geluid der kleine, binnen hangende klokken overstemmen...!

Aan dat alles zal Denijn, naar wij hopen spoedig en overal, een einde maken. Maar bovendien brengt hij de technische verbeteringen aan, hoofdzakelijk hierin bestaande, dat de klokkenist de klepels der klokken volkomen in zijn macht heeft. Daarvoor

is noodig, dat de verbinding tusschen klavier en klepels zoo rechtstreeks mogelijk zij, het eerste zich dus zoo dicht mogelijk bij de klokken bevindt en deze laatste op rijen hangen. De klepels, die door hun loshangen verhinderden dat eenzelfde klok kort achtereen kon aangeslagen worden, moeten aan vier zijden zijn vastgehecht en aan de zijde tegenovergesteld aan die, vanwaar de verbindingsdraad naar het klavier loopt, voorzien zijn van een springveer, die ze, dadelijk nadat ze tegen den klokkewand zijn geslagen, in slechts één richting van den wand der klok terugtrekt.

Denijn is dus niet alleen kunstenaar. En zonder de hierboven aangegeven verbeteringen van het al te primitieve mechanisme zou het klokkenspel nooit dat kunstgenot kunnen geven, waardoor de Mechelsche beiaardconcerten beroemd zijn geworden. Door nooit dat spel vol lenigheid en uitdrukking, zou nooit de gebonden zang der klokken, zou nooit het nuanceeren op een percussie-instrument mogelijk zijn. Zij, die onze verdienstlijkste klokkenisten of den meester zelf op het toch goed onderhouden Paleis-carillon hoorden spelen, zullen onmiddellijk toegeven, dat men hier spel dat van min of meer virtuositeit blijk geeft, te hooren krijgt, maar dat toch nauwelijks kunstuiting mag genoemd worden. Huldigen wij dus Denijn ook als technicus!

Voor de eerste maal gaf hij een bespeling op 10 jarigen leeftijd met Paschen van 't jaar 1881. Zijn vader, Adolf Denijn, die reeds enkele verbeteringen aan het gebrekkige instrument had aangebracht, werd dat jaar blind; Jef liet zijn studie voor ingenieur aan de Gentsche Hoogeschool varen en volgde zijn vader op als beiaardier der stad Mechelen. Nadat hij het speeltuig tot volmaking had gebracht, en eenige jaren had gespeeld, zonder dat iemand naar hem luisterde, trok zijn spel eindelijk de aandacht. En de schare bewonderende toehoorders nam langzamerhand zoo toe, dat geregelde beiaardconcerten in de maanden Juni, Augustus en September elken Maandagavond van 8 tot 9 uur, werden ingericht. Volgens vele bezoekers van het Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, in 1906 te Brussel gehouden, was het beiaardconcert te Mechelen, den congressisten aangeboden, hun een openbaring en is hun hiervan de schoonste herinnering bijgebleven. Steeds grooter werd de belangstelling en het kwam voor, dat te Mechelen, de stad van 60.000 inwoners, nog bovendien 40.000 vreemdelingen naar den zingenden Romboutstoren kwamen luisteren.

Ge moet Denijn hooren, als hij over zijn kunst spreekt. „Dat is het schoonste van mijn kunst, ze is voor allen; men behoeft niet naar een zaal te gaan, maar heel het volk kan mij hooren, als het slechts op straat gaat luisteren, tot het armste vrouwtje toe”.

En het volk waardeert zijn kunstenaar! Nog dezer dagen schreef mij een onzer klokkenisten dat hij te Mechelen eenige jaren geleden een verdienstelijk muziek-

corps hoorde spelen en toen hij zijn bijval getuigde, voegde men hem toe: „Och, kom maar mee, dat is niets. Morgen, als Denijn speelt, zult ge wat anders hooren”. Ter gelegenheid van zijn vijf-en-twintig jarig beiaardierschap in 1912 benoemde de koning der Belgen hem tot ridder in de Leopoldsorde. En het volk bracht de gelden bijeen voor een klok, die een der minderwaardige klokken van den Mechelschen beiaard verving en tot opschrift draagt: Aan den grooten beiaardier Jef Denijn, het bewonderend volk (1912).

„Buiten” heeft zich bij het jubileum van den meester der torenmuziek niet onbetuigd gelaten en een artikel opgenomen 1) van Denijn's vriend en rechterhand Edw. de Keyser, die thans in ballingschap in de Fransche stad Nimes verblijft. In een volgend nummer werd de jubileumsklok afgebeeld.

Een lichtzijde van den verschrikkelijken oorlog, dat de Mechelsche kunstenaar zich weldra geheel geven kan aan het mooie werk, de Hollandsche klokken tot ware schoonheidsbrengers te maken. Door zijn verblijf in ons midden wordt een nieuwe kunst tot ons gebracht, die heel ons volk kan en ook zal bewonderen. En de beoefenaars dier kunst zullen zeker spoedig opstaan.

Toch wenschen wij den meester toe, dat hij spoedig weer den grijzen Romboutstoren zal kunnen bestijgen, om over een den ellende en druk bevrijd volk zijn beiaard te kunnen laten jubelen. Het zal het schoonste concert van zijn leven zijn. A. L.

*) In nr. 28 van den jaargang 1912.

Schnabelst.

Foto C. Steenberg.

JEF DENIJN.